

Mogens Tving Jensen 64 år

Af Arne Sørensen, fungerende formand

Selskabets formand gennem de seneste 7 år, faglærer Mogens Tving Jensen, døde uventet den 24. oktober 1992.

Han var en stor personlighed, der gjorde en kæmpeindsats for at bevare og indsamle minder om den egn, som han var født og opvokset i, og elskede højt.

Hans store drøm om oprettelsen af et kunstmuseum for de mange kunstnere der kendetegnede netop denne egn, lå ham stærkt på sinde. Han var initiativtager og arbejdede ihærdigt på denne opgave, og det så endelig ud til at skulle lykkes. Vejby - Tibirke Selskabet købte, med Mogens Tving Jensen i spidsen, det lille hus "Grøthely" i Tibirke, og det skal nu indgå i et større projekt i samarbejde med museumsvesenene i Græsted-Gilleleje og Helsingør kommuner samt Tisvilde skovdistrikt.

Mogens Tving Jensen var med i Vejby - Tibirke Selskabet lige fra starten. Hans interesse for at oprette et museum gav sig udslag i, at han i 1966 blev indvalgt i selskabets første museumsudvalg. Ligeledes blev han indvalgt i selskabets første repræsentantskab i 1967. I 1975 kom han i bestyrelsen, og i 1981 valgt til næstformand. Siden 1986 var han formand for Vejby - Tibirke Selskabet.

Mogens Tving Jensen har gennem tiden skrevet og redigeret et utal af artikler i selskabets årbøger, og han var ligeledes en fortræffelig foredragsholder. Med sit unikke kendskab til netop Vejby - Tibirke områdets historie har mange nydt stor glæde af hans viden. Han efterlader sig et stort tomrum, som bliver svært at udfylde.

Niels Wieth-Knudsen 84 år

Af Arne Sørensen, fungerende formand

Fil. dr. løjtnant Niels Wieth-Knudsen er død den 11. marts 1993. Han var æresmedlem af selskabet, og hans altid saglige og positive indlæg på selskabets generalforsamlinger var uden sidestykke. Han var sammen med sin kone Inger Wieth-Knudsen altid trofast deltager i selskabets arrangementer.

"Grethely"

-Hjemsted for Vejby- Tibirke Selskabets samlinger

I 1992 erhvervede Vejby- Tibirke Selskabet "Grethely" - en lille ejendom beliggende lige overfor indgangen til Tibirke kirke. Det er matr. nr. 3, Tibirke Flyvesand, og adressen er Tibirke Kirkevej 4, 3220 Tisvildeleje.

Selskabet har, lige siden oprettelsen i 1966, forgæves søgt at erhverve en ejendom, hvor selskabet kunne holde møder, udstille vore ejendele, hvor selskabets medlemmer kunne mødes og udveksle tanker og ideer. Og for at opfylde selskabets formål: At samle og bevare, vise og fortælle om egnens historie og kunst.

Nu er det endelig lykkedes. Det lille - næsten ydmyge hus ligger kun og venter på, at vi sammen kan få huset til at fungere efter formålet.

"Grethely" tænkes bevaret og indrettet som et kulturelt samlingssted. Her skal muligheden være gennem litteraturstudier, musiske oplevelser og det levende ord, at oplyse besøgende om vor smukke og særpregede egn.

Rammerne omkring huset er smukke, med beliggenheden lige overfor Tibirke kirke og i udkanten af Tisvilde Hegn.

"Grethely" maj 1993. Foto: Klaus Bentzen

"Grethely" - Et hus og dets mennesker

Af Liv Tvermoes

I dette hus boede bl.a. Carl Poulsen i mange år. Og i Vejby-Tibirke egnen lever endnu mindet om denne herlige spillemænd, der med sin store kærlighed til musikken, sine rige evner, og ved sit spil har glædet så mange mennesker.

Men lad os gå lidt tilbage i tiden

I 1856 sender Christian Larsen en ansøgning til sognerådet. Han vil bygge et hus på "holdepladsen" ved Tibirke Kirke. I sogneforstanderskabets brev af 6. august 1856 til amtet står der: *"I anledning af Amtets ærede skr. af 23. f.m. betræffende Christian Larsen, Tisvilde, andragende om, at maatte bygge sig et Huus paa Holdepladsen ved Tibirke Kirke, skal jeg paa Forstanderskabets Vegne ifølge derom ved et Møde igaar tagen Beslutning tillade mig at afgive den Erklæring, at, uagtet jeg (Sognepræsten) ikke personlig er saa ganske stemt for at faae saadanne Huuse, som det attraaede, i Kirkens Omegn, gik jeg dog over til de øvrige Sogneforstanderes eenstemmige Mening, at der nemlig ikke fra vor Side haves noget imod, at det nævnte Huus, der dog vil komme temmelig lang bort fra Kirken, bygges paa det sydøstlige Hjørne af Holdepladsen, om hvilken man forøvrigt ikke veed, hvem den tilhører".* Huset får ikke matrikelnummer før 1917, og vi har ikke nøjagtige oplysninger om, hvornår det bliver opført. Men i en deklaration fra Vejby-Tibirke Sogneråd dateret 29. juli 1892 finder vi følgende oplysning: *"Undertegnede Sogneråd for Vejby-Tibirke Kommune erklærer herved, at der til det, og Holdepladsen ved Tibirke Kirke opførte hus, brandforsikring nr. 98, stadig har været henlagt den sydlige del af benævnte Holdeplads, og har denne del af Holdepladsen været besiddet og benyttet uafbrudt af de respektive ejere af Huset, lige siden dette for over 30 år siden blev opført af Christian Larsen."*

Det første hus på holdepladsen bliver antagelig opført omkring 1856-58. For i begyndelsen afl 859 lader Christian Larsen huset forsikre for 100 Rdl, og her får vi den første beskrivelse af huset: "Bygget afbrædderog med stråtag".

I november 1874 overtager Carl Johan Oscar Eneberg huset. Han er Christian Larsens svigersøn fra Annisse. I købekontrakten sikrer Chr. Larsen sig dog brugsret fremover til en et-fags stue i den østre del af huset.

Om "Skaaningen", som Oscar Eneberg blev kaldt, kan vi med Niels Nielsen, Tisvilde, somkilde gengive en morsom historie:

"Skaaningen" bevægede sig omtrent ligeså let i vandet som på landjorden. Om efteråret deltog han i sildefiskeriet. En dag var båden ankre op ved Tisvildeleje. Da den først skulle sejle igen næste morgen, gik "Skaaningen" hjem for at hilse på sin kone, men da han næste dag mødte nede ved strandbredden, var båden allerede et godt stykke til søs på vej mod Hundested. Nu tog "Skaaningen" vejen til fods tværs igennem Tisvildehegn til Frederiksværk. Nær ved havnemølen trak han sit tøj af, tog det i en bylt på ryggen, og såsprang han i fjorden og svømmede over til Grønnenæsse skov. To mænd, der havde overværet det, troede, at det var et sindssygt menneske de havde for sig, og satte efter ham i en jolle, men de kunne ikke rø så hurtigt, som "Skaaningen" svømmede. Da han nåede land,

FOR DOKUMENTER AF
FØRSTE KLASSE,
HOS HVER 20 KRONE.
Stempel-Tarif N° 5.

FOR DOKUMENTER AF
ANDEN KLASSE,
HOS HVER 100 KRONE.
Taks: 1 Krone.

Deklaration.

Underknyede Bygeraad for Vejby-Tibirke
Kommune erklærer herved, at der hidtil
paa Høldgalslæden ved Tibirke Kirke og
første Hæd, Brandforsikrings-N° 78, stadig
har været henlagt den sydlige Del af
henholdsvis Høldgalslæden, og naar denne Del
af Høldgalslæden varit beordret af her.
nøjstets Raftbrudd af de respektive Ejere
af Hæden, lige siden Løste for over
30 Aar siden blev opført af Christen
Larsen. Ligesom Bygeraadet i sin Tid,
dels ved Raftgivning paa en Skivels
af 4de Septbr. 1856, fra Frederiksberg
Amt og dels ved Skivels til nævnte
Christen Larsen, dateret Maj 1858, har
paa Bygeraadets Behæftelse, Byne overladt
Christen Larsen den nævnte Del
af Høldgalslæden til fri Afbenyttelse
paa de vilkaar, som indeholdes i
Kjøbscontract mellem ham og Carl
Johan Oscar Enckberg, dateret 22^{de}

Novbr 1874, loit 1de Decbr 1874, meddele
erklærer Bygeraadet nu, at der fra
Kommunen Lige Indtil nævnte at erindres
indst, at den nævnte Ejere af Hæden
Carl Poulsen og senere Eckhervere
paa de nævnte vilkaar beholder og
bruger som hidtil den sydlige Del af
Høldgalslæden, og at der, for at skaffe
fordeddykke en mere bedvent Form, end
nidero henlagges til Hæden et lille
Byne af Høldgalslæden af de Hæder,
saaledes, at der til Hæden, ialt hen-
lagt Jordestyde paa følgende Hæder.
Indtægter: mod Hæd 44 Aker, mod
Hæd 47 Aker, mod Hæd 41 Aker og mod
Hæd 30 Aker.

Vejby-Tibirke Bygeraad, den
22de Juli 1874.
Christen
Larsen

klædte han sig på og gik op til en bekendt, der var hegnsmand. Her fik han et par stykker mad og nogle snapse. Da det var sat til livs, rendte han tværs over land og ud til Kattegat. Her gik han atter til søs og svømmede ad Hundested til. Fiskerne havde lige fået båden fortøj et og fået sat en gryde kartofler over ilden, da "Skaaningen" kom kravlende over Lønningen. . .

En usædvanlig landsbymusiker fra Tibirke

I 1891 overtager Carl Poulsen det gamle hus på holdepladsen. Han flytter midlertidigt ind hos "Skaaningen", medens han bygger det hus, som får det udseende, som vi kender fra "Grethely" i dag. Og vi kan kun gisne om, at det gamle hus må vige pladsen for det nye i løbet af 1892.

Familien består af postbud og musiker Carl Poulsen (1836-1912) og Margrethe (kaldet Grethe) født Sørensen datter (1840-1930). Familien har seks børn. Denne familie har stærke rødder i Tibirke og Tisvilde og slægten har den dag i dag mange efterkommere på egnen.

I anledning af en familiefest i 1947 for trompeter Poul Olsens slægt - Carl Poulsens stamfader - udgives en slægtsbog, hvorfra vi bringer et uddrag af Lauritz Hansens, "Afden gamle Spillemands Saga":

"Indenfor Frederiksborg Amt har den gamle Spillemands Saga hentet nogle af sine mest særprægede Skikkelser. Denne ejendommelige nordsjællandske Landsdel med sin storladne Natur, Kulsvieregnen med de store Skove - mod Nord de vældige Sandbanker, der ubarmhjertigt gennem Tiderne har lukket sig over Menneskers Værk - har naturligt præget sit Folk. Bag Tisvilde Hegn lyder Kattegattets Bølger, snart mildt og lokkende, snart heftigt og brusende som et Væld af Toner. "Et herligt Stykke Musik". Intet Under, at Naturen her ogsaa har særpræget den nordsjællandske spillemand.

I denne sønnige Egn levede i sidste Halvdel af det forrige og i Begyndelsen af det nye Aarhundrede en Spillemand ved Navn Poul Olsen, Stamfaderen til en af vore ældste og dygtigste Musikerslægter, der gennem fem Slægtled troligt har fulgt Musikens Kald. Om denne Landsbyspillemand vides ikke meget, han var Egnens Spillemand ved Gildeme i den Tid, da Dansen gik paa Logulvet eller paa Lergulvet i øverstestuen, sikkert har ogsaa han været i Besiddelse af dette udprægede musikalske Øre, der har fulgt denne Slægt gennem Tiderne.

Poul Olsen havde flere Sønner, der ogsaa dyrkede Musiken; blandt disse var Rasmus Poulsen, Faderen til Carl Poulsen, Tibirke. Carl Poulsen var den af Poulsen-Familien, hvis Navn har haft den største Klang, og som endnu vil huskes af den ældre Slægt paa Egnen."

Audiens hos Frederik den 7.

Carl Poulsen, ældste Søn af Rasmus Poulsen, blev født den 4. August 1836. Opdraget i et musikalsk Hjem, med født rige musikalske Evner - Carl Poulsen var et ualmindeligt musikbegavet Menneske gjorde det til en Selvfølge, at Musikken ogsaa blev hans Levevej. Han begyndte allerede i sin tidligste Ungdom at virke som Musiker og dyrkede denne sin kæreste Livsgeming indtil sin Død. Allerede Som Dreng gjorde han sig bemærket ved sit Spil, og paa en ejendommelig Maade kom han i Forbindelse med Kong Frederik den 7., der i Aaret 1849 foretog sine berømte Udgravninger ved Asserbo Ruiner. Kongen ledsagedes af Grevinde Danner og medførte et stort Følge. Omegnens Drenge var naturligvis stærkt interesseret i dette Foretagende. Carl Poulsen, der paa dette Tidspunkt var 13 Aar, løb, sammen med de øvrige Drenge, paa bare Ben helt fra Vejby for at tage

Del i denne Herlighed. Kongen og Grevinden var meget venlige overfor Drengene, som blev beværtet med Kager af Grevinden. Carl Poulsens Far, der var klar over Drengens udprægede Evner for Musik, søgte nu Audiens hos Frederik den 7. Kongen blev saa begejstret for den opvakte Dreng, og for hans Spil, at han tilbød at ville bekoste hans foreløbige Uddannelse, men Carl Poulsens Forældre havde ikke raad til at betale Sønnens Ophold i Byen; desuden modsatte hans Moder sig dette Skridt og vilde ikke give Afkald paa sin Dreng. Kong Frederiks Tilbud blev derfor ikke modtaget, hvilket havde til følge, at Carl Poulsen, denne kunstneriske Begavelse og kundskabsrige Mand, der altid holdt sin Person beskeden i Baggrunden, maatte leve hele sit Liv under smaa Kaar i en af Landets mest afsides Egne. Carl Poulsen har dyrket Landbrug, gaaet paa Skovarbejde og blev senere Landpostbud.

Musiker og postbud Carl Poulsen. 1836-1912

Efter Konfirmationen opnaaede han alligevel at faa en Del god Undervisning, idet han kom i Huset hos en Møster og Onkel, Slagtermester Brønø i Gentofte, og herfra gik han to Gange om Ugen til København og modtog Undervisning i Violinspil hos daværende Barbieri (førhen Medlem af det kgl. Kapel). Carl Poulsen viste meget tidlig Sans for Musik af dybere Art og for Orkestermusikken; han fik de andre Musikere paa sin Egn til ogsaa at interessere sig for Sam-

menspils Betydning, holdt Prøver med disse og kunde ved Hjælp af et ihærdigt Arbejde møde med et vel sammensat og sammenspillt Orkester: Strygere, Fløjte og Clarinet, og vari Stand til at kunne løse virkelige musikalske Opgaver, der var hævet over det almindelige.

Margrethe Poulsen, født Sørensdatter. 1840-1930

Musikdirektør Niels Larsen, Frederikssund, der har modtaget sin første Undervisning i Fløjte hos Carl Poulsen, omtaler denne som en elskelig og herlig Spillemand. Carl Poulsen var en meget dybtænkende Natur, ikke saa lidt af en Filosof, og sjældent var kendt større Elsker af Naturen. Hvem der fik Carl Poulsen som Fører gennem Tisvilde Hegn og paa Tibirke Bakker, var en Oplevelse rigere, der sent blev glemt.

Det var strenge og nøjsomme Kaar, der levedes under dengang. Carl Poulsen spillede en Del i Frederiksværk, ca. 1½ Mil fra sit I-ljem, oftest som Basist. Turen gik til Fods med Bassen paa Ryggen, og naar Ballet havde varet længe, som det jo ofte gjorde, maatte Grethe, hans Kone, mange Gange stille ved Kallehave Skov med Landpostuniformen, hvor Carl Poulsen saa i en Vej grøft skiftede Tøj og videre fortsatte Turen til Helsingør Postkontor for derfra at forrette sin

daglige Postrute.

Carl Poulsen var i Besiddelse af en rig Kompositionsevne. Paa sine Vandring-
ger hjem, naar han havde været ude at spille, gik han og nedskrive, hvad han
kunde huske. Mange herlige Dansemelodier, Trippevalse, Polkaer og Seks-Ture
er blevet til paa saadanne Spadsereture; ligeledes instrumenterede han selv sine
Kompositioner for Orkester, hvilket vidnede om en ikke ringe musikalsk Dygtig-
hed. Carl Poulsen havde aldrig faaet nogen rigtig teoretisk Undervisning. Ved
Samtaler med en blind Musiker, Peter August, havde han lært Instrumentationens
Hovedregler og klarede sig saa paa denne Maade."

Dilettanten i Vejby

I sine erindringer har folketingsmand Lars Larsen, Vejby omtalt Carl Poulsens
indsats som musikalsk leder ved Dilettantforestillingerne i Vejby forsamlingshus
(1882). Lars Larsen skriver:

*"Hvad der særlig i en Aarrække samlede Interesse i Vejby Sogn, var Dilettantfo-
restillingene, og for mit personlige Vedkommende var det en Glansperiode. Jeg
var en Slags Direktør og Leder af Komediespillet. At dette blev så vellykket,
skyldtes Sammentraf af heldige Omstændigheder. For det første egnede Forsam-
lingshuset sig særlig godt til Teater; der var rummelig Sceneplass m.v. og saa
havde vi faaet en udmærket Dekorationsmaler, som var et helt Geni til at frem-
stille de skiftende Tableauer (red.: Nic. Tving). Men det var særlig Musikken, der*

var udmærket, og der har vidst hverken før eller senere været udført saa god Musik i Vejby som ved Komadiespillet. Dette skyldtes i første Række Lederen Carl Poulsen, men i den Tid havde han faaet samlet en 7 a 8 dygtige Spillemand, der med Alvor og Energi gik til Deres Opgave. Han forstod ogsaa at vælge Repertoire til Ouverture og Mellemaktsmusik med Smag og Følelse. Hovedslaget vandt han ved som Ouverture til "Eventyr paa Fodrejsen" at benytte et Uddrag af "Ouverturen til Elverhøj", Kuhlaus dejlige Musik, som jo er noget cif det bedste, Danmark ejer paa det Omraade, og den fik en efter Forholdene god Udførelse."

Årene efter Carl Poulsens død

Da Carl Poulsen dør i 1912 sidder hans enke Margrethe i uskiftet bo indtil 1917, hvor huset bliver solgt til Ingrid Møller, der som nygift med arkitekt Ejnar Dyggve flytter ind i huset. Margrethe boede dog på aftægt i huset, da hun - ligesom Christian Larsen - får bugsret for livstid til en stue. Sine sidste år tilbragte Margrethe dog det meste af tiden hos sin datter Severine og svigersønnen, fiske Jørgen Christiansen i Tisvildeleje. Her døde Margrethe i 1930.

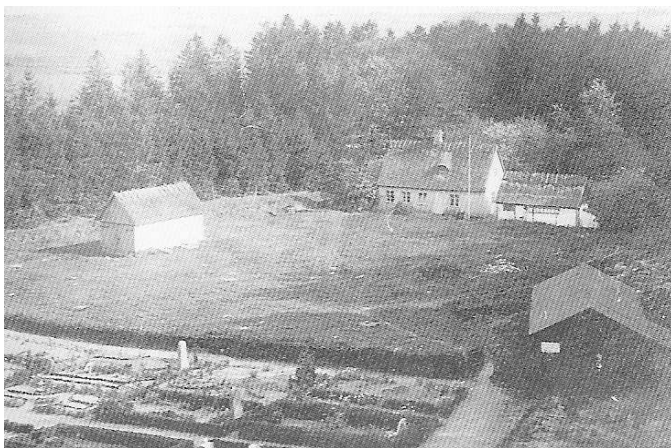
Arkitektægtesparret Ejnar Dyggve og Ingrid Møller Dyggve er i Tibirkeområdet kendt for deres udstykningsplaner, som blev ført ud i livet i de fredede Tibirke bakker. Takket være deres æstetiske sans og fremsynethed har vi i dag et synligt og smukt bevis på ægtesparret Dyggves arbejde.

I 1969 overtages huset af Anne-Marie Kaper, som i 1992 overdrog huset til Vejby-Tibirke Selskabet. Og Selskabet er Anne-Marie Kaper meget taknemmelig, fordi hun gjorde det økonomisk muligt for selskabet at overtage ejendommen.

Ifølge skødet på "Grethely" påhviler det stadig den dag i dag ejerne af huset:

"Forpligtelse til at give kirkesøgende ly i ondt vejr, forpligtelse til at holde det om pladsen værende hegn i forsvarlig stand, og forpligtelse til at være til stede for at gå til hånde, når sognets beboere til vogns besøger kirken".

"Grethely", som efter al sandsynlighed er bygget ovenpå resterne af en af Tibirke bys tilsandede gårde, er således på mange måder dybt forankret i egnens kultur og historie.

"Grethely" ca. 1920. Udsigten fra Tibirke Kirke

Kildemateriale:

Indledningen er uddrag af Mogens Tving jensens notater om visionerne omkring "Grethely"

Personlige Oplysninger: Poul og Anna Christiansen) Tisvildeleje og Helmer Olsen) Helsing

"Af den gamle Spillemands Saga" af Laur. Hansen. Genoptryk fra "Trompeter Poul Olsens Slægt: Til Minde om Familiefesten i Tisvilde 1947"

Frederiksborg Amts Historiske Samfund) årbog for 1939. Handel, Haandværk) Fiskeri. Udgivet af Anders Uhrskov.

Helsing Kommunes Lokalhistoriske Arkiv og Museer

Ejnar Larsens Manuskriptsamlinger. Sognerådsstudier.

To Nordsjællænderes Erindringer. Udgivet af Anders Uhrskov, 1921.

Deklaration fra Vejby- Tibirke Sogneraad af 29. juli 1892

Købekontrakt: Transport og Skøde (på hus) 1917

Sognefoged Hans Hansen i Tibirke

Af Erika A. Jarrum og Søren Frandsen

I sommeren 1716 døde sognefoged Hans Hansen i Tibirke. Han havde den ene af landsbyens 10 gårde i fæste. Den lå op til kirken og præstegården. Siden 1612 havde Tibirke Sogn i kirkeligt henseende været et anneks til Vejby, fordi sandflugt siden slutningen af 1500-tallet hærgede bøndernes marker med nedgang i tiendeydelseme til følge. I boet efter Hans Hansen, fandt sognepræsten Severin Hansen Holmen beretning, hvori indgår følgende sagn: "...for to hundrede år siden gik der kvæg af stranden og kom i bøndernes korn, og bønderne tog af kvæget og satte det i folden. Så kom havfolkene og løstede det, og satte sølvbælter i pant for kvæget. Når de nu drev kvæget til stranden igen, mødtes bøndernes kvæg og havtyren og rev hver sin hule i strandbakken, som var sand. Medens den hule som bøndernes tyr rev, gjorde ingen skade, lod den hule som havtyren rev ikke op med at ryge, indtil den blev saa stor og mangfoldig, som nu ses denne dag; og da havfolkene kom i stranden med deres kvæg, var sølvbælterne, som hos bønderne stod i pant, blevet til pilebark."

Indskriptionen over indgangen til Tibirke kirke) hvor vi bliver mindet om den tusandede Tibirke by. Foto: Klaus Bentzen.

Kærnen i sagnet er kvægets overgræsning af den sparsomme vegetation i strandzonen. Samtidig betød vindaktivitet i 1500-tallet, at sandflugt blev følgen. Ødelæggelserne beskrives også af Hans Hansen: "...Hvad skade og hvorvidt denne drivsand imidlertid har gjort er forunderlig. Først haver den ødelagt egeskoven, som gik fra stranden til Arresø, der var 2 mile omkring. Dernæst ødelagte den fjerde parten af bøgelunden, dernæst Asserbo Slot og Ladegaard med sin herlighed, dernæst en bondeby, Thorup, som var 16 gårde udi, og Salbo Leje, som bestod af 24 huse og boliger, og endelig driver sammesand ind i Tibirke Sogn og By og haver ødelagt de fjerde parter af ager og enge, og haver begyndt nu at drive fort til Tidsvilde Byes marker."

De store sandklitter vandrede fra vest ind over Tibirkes 3 vange, Lille Vang, Nørre Vang og Bjerge Vang, der indgik i et traditionelt 3 vangsbrug, hvor en vang hvert år lå brak til græsning. I 1682 havde sandet dækket 57% af de højryggede agre i vangenes åse, ja i Lille Vang var kun 68 af 334 agre i brug. Op mod år 1700 nåede sandet for alvor Tibirke by.

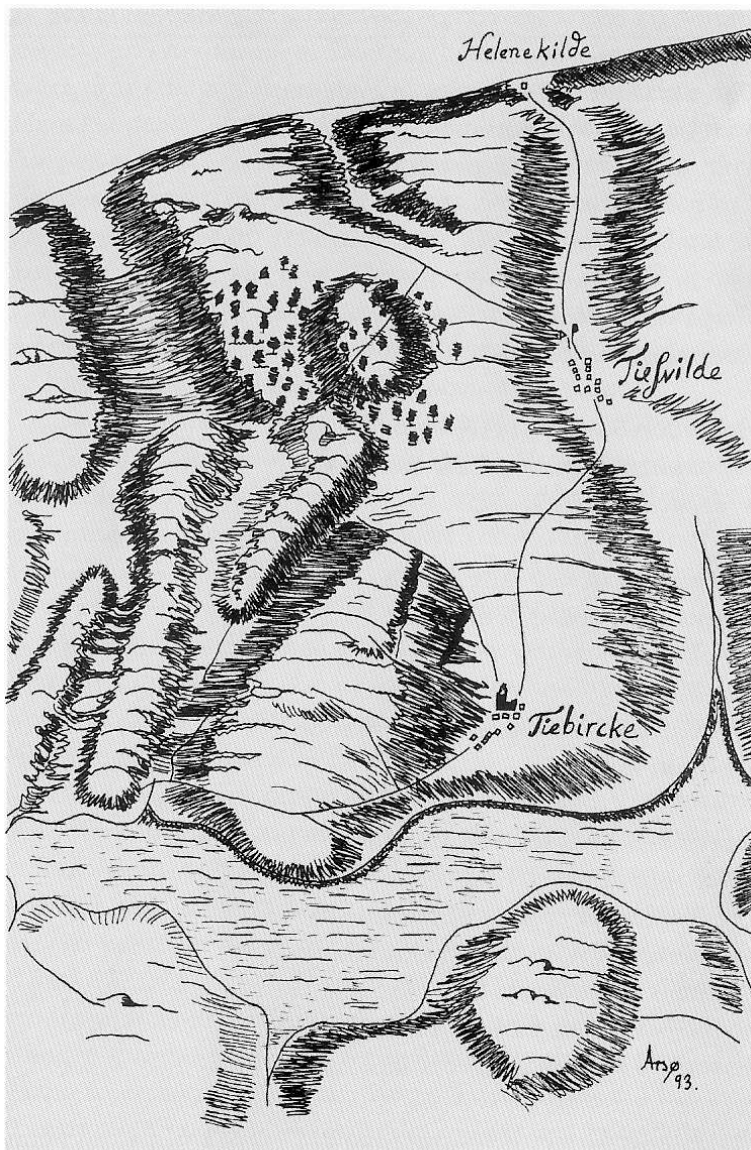
Bønderne havde længe klaget over, at de ikke kunne betale den fastsatte landgilde. En nedsat kommission undersøgte forholdene i 1704 og konkluderede, at

landgilden burde nedsættes til næsten 1/3 af niveauet fra 1681.

Der er ingen tvivl om, at bøndeme i Tibirke blev hårdt ramt. Korndyrkningen, kvægræsningen og høslettet til vinterføder led stor skade, men alligevel viser kildeme, at det ikke var alle, som lod sig kue af naturkræfterne. Selvom Hans Hansen før sin død i 1716 måtte se på, at flyvesandet havde nået tagskægget på Tibirke Kirke, så kunne han alligevel se tilbage på et virke, der trods sandflugten havde givet indtægter, som gav arvingerne en mindre formue til deling. Ved skifteforretningen efter Hans Hansen i november 1716 blev boet således opgjort til 1541 daler 1 mark og 15 skilling. Hvordan kunne gårdens løsrørværdi nå op i dette beløb? Lad os se nærmere på de poster, der fortæller om Hans Hansens indtægtskilder. Korndyrkningen var det bærende i gårdens drift. Dette fremgår af listen over tilgodehavender i skriften, hvor der opregnes følgende:

	Da.Mk.Sk	Da.Mk.Sk
Den tilstående gæld hos Søren Pedersen i Helsingør for bekommen 30 tdr. korn å tdr. efter 1715 års Capittels køb		
7 mk 12 sk	59,-,8	
og for 10 tdr. rug	29,1,-	
Ialt	85,1,8	
Herpå er betalt	9,1,12	
Kommer boen tilgode		75,3,12
Hos Jacob Snedker i Helsingør for bekommen 3 tdr. rug å tdr. 10,-,8	7,3,8	
6 tdr. korn å tdr. 7,-,12	11,2,8	
	19,2,-	
Derimod gjort den salig mands ligkiste med beslag derfor.	9,1,12	
		10,-,4
Hos Giertrud Gardners i Frederiksborg for 3 tdr. korn		5,3,4
Hos enken for 6 tdr. rug som hun haver solgt. å tdr. 10 mk.	15,-,-	
For 32 skepper rugsæd på fremmede marker som enken haver bekommet		
afgrøden å skp. 3 mk. 8 sk	28,-,-	
for 12 skp. bygsæd å skp. 4 mk.	12,-,-	
og for 9 skepper havresæd å skp. 2 mk.	4,2,-	

Fra Tibirke Kirkes Regnskabsbog 1657-1749 ved vi, at Hans Hansen døde før høst i 1716, idet man den 22. juli bortauktionerede den fæstede tiendeindtægt ved Tibirke Kirke (venligst oplyst af Else Granberg). Enken Bodil Nielsdatter solgte efter høst 6 tdr. rug. Demæst havde snedker Jacob i Helsingør, der fremstillede Hans Hansens ligkiste, modtaget komleverancer, ligesom Giertrud Gardners i Frederiksborg (Hilleød). Det er dog ikke sikkert, at de to restancer til boet

Kortet er tegnet på grundlag af Jacob Ovens kort fra 1708

er opstået efter høsten i 1716. Der kan lige så godt være tale om gammel gæld, som det ses i forbindelse med Søren Pedersen i Helsingør. Interessant er oplysningen om rug, byg og havresæd i fremmede marker. Når en stor del af agerjorden var tilsandet og ude af drift, kunne den initiativrige bonde kompensere ved at indgå en form for forpagtningsaftaler med bønder i omegnen.

Husdyrholdet hos Hans Hansen var stort. Skiftet nævner følgende:

Heste og hopper

3 heste	
5 hopper	
5 føl	
10 stude	
6 køer	
6 studlinger	
4 spædekælve	
2 stude hos Jep Olsen i Ørby	
Ialt	181,4,-

Svin

2 galte på stien	3,3,-
2 gl. søer	3,3,-
6 grise	3,-,-
5 grise	3,3,-

Faar

33 får	33,-,-
17 lam	8,2,-

Tisvilde By

Hos Thor Borresen 8 får	8,-,-
6 lam	3,-,-

Holløse

Hans Sørensen 3 får	3,-,-
2 lam	1,-,8

Alt i alt havde Hans Hansen 8 heste og hopper, 5 føl, 28 stk. kvæg, 15 grise samt 69 rar og lam. To stude måtte græsses på fremmed mark i Ørby, men det var særlig rar og lam, Hans Hansen havde problemer med at finde græsning til på egne marker.

Udover den traditionelle komavl og kvægbruget havde Hans Hansen en række binælinger.

Først og fremmest nævnes i "Jernkammeret" følgende værktøj:

1 skovsav	3,-,-	1 lundstikke nauer	-,1,4
1 buesav	-,1,8	1 håndøkse	-,2,-
1 do	-,-,8	1 bindøkse	-,2,-
1 rød nauer	1,2,-	1 tingsel	-,-,8
1 træskonauer	-,2,-	1 gl. do	-,2,-
1 ege nauer	-,1,8	1 båndkniv	-,-,10
1 do	-,1,8	1 do	-,-,10
1 do	-,1,8	1 buesav	-,-,4
1 dømlinge nauer	-,1,4		
1 do	-,1,4		
1 do	-,1,4		
1 do	-,1,4		

VEJBY-TIBIRKE ÅRBØG 1993

1 jernvimmelskaft	-,1,8	1 lang høvel	-,-,6
1 legte naver	-,-,8	1 do	-,-,6
2 høvel ister	-,1,-	1 do	-,-,8
2 huggejern	-,-,12	1 rund høvel	-,-,12
2 do	-,-,12	1 mindre do	-,-,4
3 små huggejern	-,1,-	1 slethøvel	-,-,4
1 gl. høvel is	-,-,4	1 gl. tørrespade	-,-,4
2 skov save	-,-,12	1 port jern	-,-,4
3 vimle	-,-,8	1 jern til en bro	-,-,6
1 tappe nauer	-,-,4	1 jernkølle	-,3,-
2 dejjern	-,-,8	1 stor jernvegge	-,2,-
1 broe hamme	-,-,8	3 mindre do	-,2,-
1 staff	-,-,8	5 små jernvegger	-,2,-
1 fiel	-,-,8	1 jernstang	1,-,-
1 billejern	-,-,8	1 hug økse	-,2,-
2 hammere	-,-,12	1 do	-,2,-
1 brædt	-,-,8		

. . . De mange bor (bl.a. en lundstikkenauer), høvle (bl.a. 2 rundhøvle), økser og hamrer peger i retning af vognmagerhåndværket. Mistanken stykes, fordi der senere nævnes "Hjultømmer på det lille loft":

Hjuleger til en vogn	-,2,-
do til en vogn	-,2,-
1 do	-,2,-
1 aksel stok	-,-,8
1 do	-,-,8
1 par ledestænger	-,-,12
1 par do	-,-,12
1 par do	-,-,12
hjulved til et par hjul	-,1,-
do til et par	-,1,-
nok til et par	-,1,-

Udover halvfabrikata til køretøjer havde Hans Hansen ikke så få vogne m.m.: "I gården":

1 beslagen undervogn	16,-,-
1 beslagen vogn	15,-,-
1 vogn med 2	
beslagen hjul	9,-,-
1 gl. trævogn	4,-,-
1 do	3,-,-
1 hovogn	-,3,-
1 skov slæde	2,-,-
1 do	1,2,-
1 kane	3,-,-
1 huggestok	-,1,-

Selvom de fleste af køretøjerne måske har været brugt under det daglige arbejde på gården, kan der blandt dem være vogne, som var til reparation

eller måske beregnet til salg. Det er derfor ikke overraskende, at vi i mandtallet 1704 til landmilitsens mundering kan læse, at "han (Hans Hansen) kan ringe hjul for sig selv" (oplyst af Else Granberg). Trods denne formulering er det mest sandsynligt, at Hans Hansen har haft indtægter af hjul- og vognmagerhåndværket.

De 3 skovsave i jernkammeret samt de 2 skovslæder i gården vidner om fældning af træer, der vel bl.a. blev brugt som hjul og vogntømmer. I denne forbindelse betales årligt en skovskyld på 42/3 sko. Tillige skal det nævnes, at Hans Hansen i 1684-85 blev skovfoged i Tibirke Sogn.

En anden binæring var kalkbrænding. Skiftet nævner følgende:

For 18 tdr. kalk som Oberførster Johan Berentz Clodi bekom á tdr. 4 mk.	18,-,-
--	--------

For 20 læs brændved som den salig mand før hans død havde anskaffet til en brænding sten som blev efter hans død á læs 2 mk.	10,-,-
--	--------

Ifølge jordebogsregnskabet for 1715-16 lå limbrændeovnen (kalkovnen) ved stranden. Af denne svarede Hans Hansen og Ole Hansen i Tisvilde 1 Rigsdaler.

Kalkbrændingen var således en fast etableret virksomhed. I skiftet findes endvidere følgende værdier medtaget:

Tisvilde By

Lars Pedersen til leje 1 kobbergryde	2,2,-
--------------------------------------	-------

Kaalsbæk

Hos Anne Peder Skoemagers 1 kobberkedel	2,1,-
---	-------

Bakkebjerg

Hos degnen 1 jernkakkellov	12,-,-
----------------------------	--------

Holløse

Hans Sørensen 3 får	3,-,-
2 lam	1,-,8

Tibirke

Niels Larsen 1 kobberkedel	3,1,-
Hendrik Jonsen 1 do	2,3,-

Kobbetøj og jernkakkellovne var i ældre tid inventar som langt fra alle på landet havde mulighed for at købe. Derfor tjente nogle bl.a. Hans Hansen penge på at udleje jernkakkellovne samt gryder og kedler afkobber.

Som tidligere omtalt ser det ud til, at Hans Hansen havde indtægter ved salg afkom. Kvægbruget gav også kontanter ved salg af slagte dyr, mens hjul- og vognmagerarbejdet, kalkbrændingen og udlejningen af kobbetøj og jernkakkellovne også gav klingende mønt. Derfor er følgende opregning i skiftet ikke overraskende: "... Så fandtes også penge og sølv som følger:

Specie Rd. 13 stk.	19,2,-
Danske kroner 432 ½	432,2,-
Courant myndt	208,3,6
Halve skillinger	?
Svensk sølvermynt	?
1 sølvbæger	10,-,-
1 mindre do	8,-,-
1 mindre do	3,-,-
2 dusin sølvknapper af Peder Rasmussen i Esbøndenup pantsæt for	8,3,-
14 sølvskeer	35,-,-

Pengeøkonomi var et fremtrædende træk hos Hans Hansen, ja selv pantelåner-virksomhed blev praktiseret. Det traditionelle billede af en selvforsynende bondehusholdning kan ikke bruges i dette tilfælde. Nok fremstillede man selv de madvarer, der indgik i husholdningen, men kom og kvæg blev solgt og købt under indflydelse af markedsudviklingen. Hjul- og vognmageriet, kalkbrændingen og udlejningen af kobberrøj og ovne var med til at skabe det kontante grundlag for denne virksomhed.

Fra Helene Kildes regnskabsbog i Kronborg Amtstues Arkiv har vi endvidere oplysninger om, at Hans Hansen _ente penge ved tømrerarbejde. Det drejede sig om ligkister, hvor han eksempelvis d. 22/9 1699 fik 11 daler for at fremstille 11 stk. til Vejby og Tibirke sogne. I 1691 udbetaltes 5 daler til sognefogden i Tibirke for at reparere Skt. Helene Kildeblok i Tisvilde By og sætte rækværket omkring kilderne i stand (oplyst af Else Granberg). Hans Hansen var en alsidig mand, med gode skolekundskaber. I en alder af 22 år blev han udpeget til sognefoged i Tibirke. Hans tip-tip-tip-tip-tip oldebarn Else Granberg skriver følgende om sin forfader. "For at bruge et godt gammelt udtryk, vil jeg betegne Hans Hansen som en "Vindskibelig Mand". At kunne læse og skrive har givet ham et fortrin frem for mange af sine sognebø. I hans skifte fra 1716 er anført hans "Glarøjne", det er det tidligste jeg har fundet om briller i landbefolkningen".

Hans Hansens erhvervs økonomi var flerstrengt og derfor ikke så påvirkelig som hos mange andre bønder, hvor et eller flere år med misvækst kunne have katastrofale følger. Sandflugten ødelagde en stordel af agrene i Tibirkes 3 vange, men for Hans Hansen fik det ikke den store betydning. Sognefogden formåede at erstatte det tabte ved forpagtning af fremmede marker til komdyrkning og kvæggæsning.

At dømme efter kommissionsforretningerne fra begyndelsen af 1700-tallet lykkedes det bønderne i Tibirke at overbevise kongen om, at sandflugten havde drevet dem på fattigens rand.

Udsigten fra Tibirke Kirke maj 1993. Foto: Klaus Bentzen

Dette var ikke tilfældet for Hans Hansen, men om også andre af Tibirkebønderne klarede sig bedre end tidligere antaget, kan kun afklares ved en nærmere analyse af de mange skrifter fra landsbyens øvrige bønder.

Hans Hansens gård var med sine 50 fag den største i byen (en synsforretning 1717 nævner hele 64 fag). Da Fr. d. IV i 1725 beordrede 9 gårde i Tibirke flyttet til en placering nordligst i bymarken, fik beboerne kun lov at medtage skorstene, døre og vinduer, mens selve bygningerne skulle blive stående som værn mod sandflugten.

Hans Hansens store sognefogedgård ligger i dag under sandmasserne. En udgravning af den kan ikke gennemføres, fordi kirkegården i nyere tid antagelig har bredt sig ind over arealet. Derimod har vi andre steder på det tidligere landsbyareal bedre muligheder. I haven til "Græthely" gravede husets daværende ejer Oscar Enebær i 1878 ned i en af de gamle gårde. Den senere præst i Tibirke Niels Pedersen indsendte i 1917 en beretning omfundet til Nationalmuseet:

"... I omtrent 2 1/2 alens dybde stødte han (Oscar Enebær) på bygningsrester, såsom et halvt forrådneth sylde træ og herunder en række syldesten; umiddelbart herop til kom til syne et lergulv, hvori var nedlagt en del profilsten - vel en snes stykker - alle af form som de to fornylig til museet indsendte. Stenene var omhyggeligt nedlagte i leret og deres spidser vendte imod, og greb ind imellem hverandre, hvorved dernæsten

frænkom et mønster, hvilket måske også har været tilstræbt. Desuden indeholdt gulvet en del hele og halve munkesten hvoraf 1 med rundstav i smalsiden (gesimssten?), endvidere 1 meget stor teglsten i flise af munkestens tykkelse 3/4 Al. lang 10- 11 tommer bred samt 2 d 3 halve (overbrudte af samme slags). Alle disse sten var glatlidte på den opadvendte side, hvorfor de jo må have tjent som gulv i en længere årrække; desuden var de sorte på overfladen af røg, smuds og fugtighed (det gamle jordsmon under sandet var vandholdigt). Ovenpå gulvet fandtes staverne af en sammen fyldt træspand samt noget forrådneth groft tøjstof. ..."

Niels Pedersen fortsætter sin beretning med følgende oplysning: *"... I 1886 deltog jeg i udgravningen af en bageovn på byens gamle tomt, også den var hovedsagelig opført af munkesten, desværre opmurede i ler; hvorfor den i løbet af 1 års tid faldt sammen og er nu overgroet med græs..."*

Når vi kommer fra Bækkebrovej og går op mod kirken har vi på venstre hånd arealet, hvor bageovnene blevet udgravet.

Denne udgravning blev i foråret 1992 genåbnet af Gilleleje Museum, hvor fyrringsflade og frontparti fra en stor bageovn blev opmålt og fotograferet. Stedet ligger på det skrånende terræn mellem landevejen og kirkegården dækket af ca. 1,5 m flyvesand. Bageovnen må derfor stamme fra en af gårdene i byens østlige række. Det ville være oplagt at foretage en udgravning af

dette gårdanlæg, der antagelig er lige så velbevaret, som gården under "Grethely". Efter endt undersøgelse bør de restaurerede fundamenter indgå i et sandflugtsmuseum, der på dramatisk vis kan fortælle historien om bøndemes kamp mod sandmasseme.

Tibirkevej

Af Ludvig Holstein

En Foraarsdag i "rigtigt Tibirkevej" med skiftende Sol og Blæst genoplever Digteren Ludvig Holstein svundne Sommerdage, og i Dagens Kronikfrændrager han en Række Træk fra Samlivet med Egnens Bifolkning, Dyrene og Naturen. Kronikken slutter med en Lovprisning af det danske Klima.

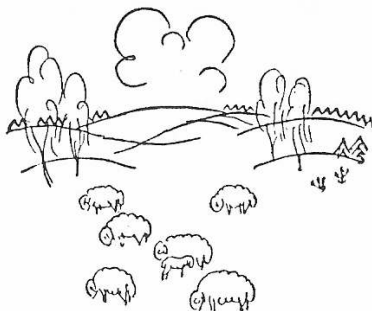
I

Der har vi dem igen. Vi staar ved Hjørnevinduet og hilser paa dem som paa gamle Bekendte. Isflagerne altsaa. For en Maaned siden fejte ud af Havnen af-Sydvestvinden er de i Dag undervejs til København for en stiv Nordost. Havnen, som for nylig var fuldstændig isfri, er i Dag propfuld af dem. Denne Gang staar de ikke Sundet ud som sidst, men er i rask Drift mod Langebrø og Kalveboderne. Formodentlig har de ligget et Sted oppe ved Svenskekysten, indtil Nordenvinden fik Magt over dem og sendte dem retur for at smelte og forgaa eller begive sig ud paa nye Togter, alt som de lunefulde Vinde vil. Det var i Fredags. I Dag er det Tirsdag.

Det er koldt, og der blæser en skarp Vind. For saa vidt er Dagen den samme. Men hvilken Forvandling! Oppe i den høje Aprilhimmels Uendelighed bliver et Foraars til, mens vi ser paa det. Aprils blonde Solskin, det er som det føder sig selv i Lufthavet for at udgyde sig som en altfornyende Velsignelse over Havnen med dens Skibe og Kajer, Husfacader og svætede Pakhuse. Som ved et Mirakel har Havnebilledet fra i Vinter skiftet Ham. En Verden af Farver udbreder sig for de farvehungrende øjne i det undergørende Solskin. Straalende Farver, friske som lige udsprungne Foraarsblomster, tørre og haarde Vinterfarver, som er levet op, lykkelige over uventet at afsløre hidtil uanet Skønhed. Billedet lever, aander og blomstrer, som var Farverne Livets Blod.

II

Det blæser stadig koldt fra Nord, og Solskinnet mærkes mere som en Iltning i Blod og Nerver end egentlig som Varme. Nordenvind og Aprilsol. Skarp Vind paa den ene Kind, Solilden paa den anden. Det er Tibirkevej. Tibirke Bakker er nu helt eller halvvejs bevoksede. De smaa Beplantninger med Fyr og Birk, som man i sin Tid saa de københavnske Landliggere anlægge, er skudt i Vejret og for

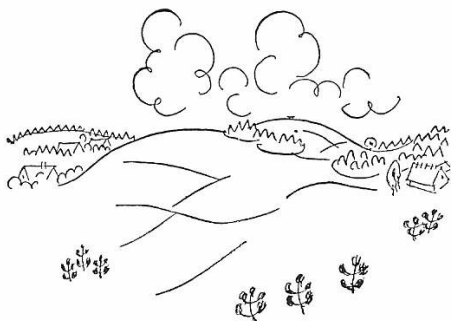

længe siden blevet til voksne Træer. De lyngklædte Bakkers dekorative Linjer er derved gaaet tabt, og Landskabet har ikke vundet derved. Men paa de førhen ganske bare og skyggeløse Lyngskrænter kan nye Beboere nu finde Skygge for den bagende Sommersol og Læ for dette aabentliggende Stykke Nordsjællands evindelige Blæst. Begge Dele kan tiltrænges. Omdet vundne er Ofret værd, er en anden Sag; men sandsynligvis er det. Det, som var, vender ikke tilbage for at beklage sig, men det, som er, giver Livet Ret. Beboerne af Sommerhusene i Tibirke-Bakkerne er tilfredse med deres Skov og deres Middagsskygge. Engang købte de Bakkeme for deres Primitivitets Skyld, Lyngens, Ensomhedens, Børnernes og Fattigdommens naive Primitivitet. Og Faarenes, lad mig ikke glemme dem. Deres i alt Fald er ægte. Paa en overbevisende Maade er dette lagt for Dagen af et ærværdigt Moderfaar, som i den aarle Dagningstid stak Hovedet ind ad det aabenstaaende Sovekammervindue til et Par "Landligere og vækkede dem af

deres gode Morgensøvn med et bævrende Mæhæhæhø! Bedriften gav Anledning til en hel Del Sladder. Der var dem, der vilde vide, at Faarets Ejere ikke stod paa den bedste Fod med deres Landligere. De var derfor tilbøjelige til i Dyrets Opførsel at se en grov Frækhed eller endog Ondskab. I Virkeligheden var det uforfalsket Primitivitet. De Fremmede var ankommet om Aftenen, og det gamle Mæhæ ønskede i sin Enfold simpelt hen at efterligne sit Herskabs smaa Pigebørn, som lagde Blomster i Landliggerens Vinduer som en Velkomsthilsen fra Bakkerne og dem selv. Det ærlige Dyrs Adfærd var saaledes et smukt Eksempel paa Godmodighed og naturlig Takt. Men anderledes er det ikke med Primitiviteten, man dykker og beundrer den og er begejstret; men naar den naivt aabenbarer sin Troskyldighed, miskender man dens Motiver og vender den Ryggen. Af Bakkemes daværende Ejere boede et Par Stykker inde i selve Bakkeme, Resten ved Foden af dem ved Tisvildevejen. Gennemgaaende var det fattige Folk, der sled som Heste for at fravriste deres magre Sandlodder det nødtørftige til Livets Ophold for dem og deres Familier. Som saa mange Fattigfolk paa Landet dengang var de bømmerige og karakteristiske for dem glade for Børn. Inde i Hjertet af Bakkeme løb man stadig paa smaa Piger, som passede Faarene og malkede Geden. Eller de sad to og to og puslede med smaa tyste Lege. Nogle af dem var sky som Mus, andre derimod mærkelig aabne og frimodige. De brune, bare Ben, de lyseblaa øjne og det af Sommersolen blegede Haar var de fælles om.

Erna hed en af dem. Hun og min Kone var i Sommerens Løb blevet Venner. Vi traf hende jævnlig om Aftenen inde i Bakkerne legende med en jævndrende Veninde. Naar de saa os komme, blev de musestille, men fortsatte dog deres Leg med Pinde og Straa, som laa i Sandet ved Siden af dem. "Hvad leger I?" spurgte vi en Aften. Den lille Pige, som var Ernas Legekammerat, vendte Ansigtet bort og gemte sig for os. Ema derimod saa os frimodig i øjnene og svarede paa sin klare, bestemte Maade: "Duereder." "Hvor har I dem?" Der! Ema pegede paa Straaene og Pindene. "Men Duerne, hvor er saa de?" Svaret faldt klart og prompte, og der var en kendelig Overlegenhed i hendes Bamestemme: "Duerne, det er os selv naturligvis, det kan du vel nok forstaa." Vi kloge Voksne! Vi dumme Børn! Det var sidste Gang, jeg talte med min lille Veninde. Allerede ved dette Tidspunkt havde hendes Fader afhændet sit Sted til en Libhaver af Lyng og Sand og anden primitiv Bekvemmelighed. Bakkefolkene var i Almindelighed ikke særlig venligt stemt over for Egnens Landligere, i hvem de var tilbøjelige til at se Driverter, der holdt Ferie om ikke hele Aaret, saa dog paa den bedste Tid af det, naar de selv sled sig Ryggene krumme. Men de var i høj Grad velsindede

over for deres Penge og solgte hellere end geme deres Lyngbakker til dem. Hvad de vilde med dem, begreb de ikke, men de havde haft nok at gøre med Lyng og Sand og anden Fattigmandsp primitivitet. De ønskede intet hellere end at fraflytte disse Herligheder for ved Hjælp af Købesummen at erhverve sig et passende Stykke Landbrug og begynde Tilværelsen forfra et Sted, hvor skikkelig Agerjord var at faa i Stedet for Lyng og Sand. Ud fra denne nøgteme Betragtning solgte de en for en deres Lyngbakker med tilhørende Sandlodder og rejste fra Egnen, hvor deres Børn og somme Tider de selv med var født og vokset op mellem de brune Høje. Fremmede Folk rev de gamle Huse ned og byggede sig nye til at holde Ferie i om Sommeren. Bakkerne tilplantede de med Fyr og Birk; og deres smaa Piger forærede de Cykler og mekanisk Legetøj. Fraflytterne var tilfredse med Handelen. Med Tanken paa Sandlodderne og Lyngbakkerne følte de sig som holdne Folk. Tilfredsheden var almindelig og gensidig. De gamle Lyngbakker hører Fortiden til. Inde i Mtenstilheden omkring dem sidder ingen Ema mere og leger Duereder med sin Veninde, og Duerne er os selv begribeligvis, det kan du vel nok forstaa. Det var nøjsomme Børn, de smaa Piger i Tibirke Bakker. Deres Glæder var smaa og enkle som deres Tanker og deres Hjerter, men sandsynligvis gjorde deres fattige Lege dem rigere, end kostbart mekanisk Legetøj vilde gøre, rigere i Sjælen, lyksaliggjorte ikke ved hvad andre, men hvad de selv spontant fablede sig til i Bamefantasiens eventyrlige Verden. De var Bakkernes Bøm, de hørte til der. Fra de blev født, tilbragte de der den meste Tid af de korte Somre,

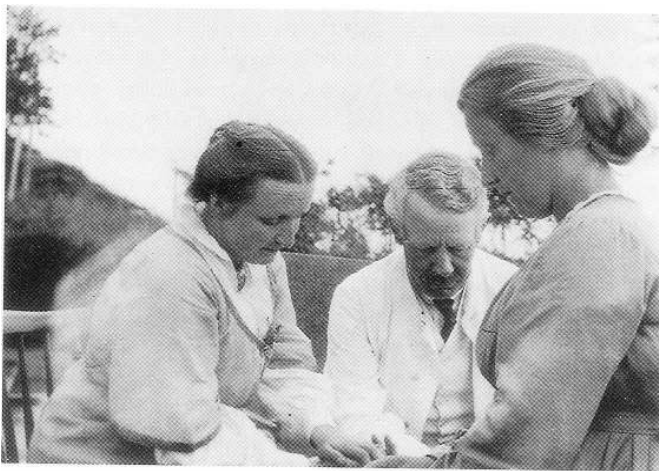

tøjrede Faarene og trak dem hjem, naar det blev Aften, malkede Geden, eller de sad stille sammen to og to og bandt Kranse af Blomster, der nøjsomme som de selv voksede paa Sandlodderne, mens de legede deres tyste smaa Lege. Erna havde en særlig Forkærlighed for den lille vilde Stedmorsblomst, den nøjsomste blandt Sandets beskædne Børn og med sin efter de sandede Jorder afstente Tre-farvethed tillige den smukkeste. Som ved en Slags sjælelig Mimicry lignede Børnene disse Blomster, ogsaa de var afstente efter Omgivelserne, og en lønlig Samhørighed forbandt dem indbyrdes og Bakkerne med dem. Smaa Indviæde i en Løndom, som var Stedets. Man bevarede senere hen Indtrykket af denne Samhørighed.

III

Vejret var mildt og blæstfrit for faa Dage siden, en begyndende Forsommer. I Dag er det bidende koldt, hvor Blæsten kommer til, men hver Gang Solen dukker

frem under en af de hvide, vældige Klodeskyer, falder Solskinnet som Kærtegn paa Ens Ansigt. Det er Tibirkevejr, det rigtige. Uafsladelig skifter Sol og Blæst.

Ludvig og Thyra Holstein (tv) i haven med en gæst

Nuet er Tilblivelse og Nyskabelse, naar Nordenvinden og Apriolsolen har sat hinanden Stævne i Bakkerne. Det er her, det foregaar, fristes man til at sige. Saa vidunderligt er her! Vidunderlig den til alle Sider vidtaabne Verden, som i April er Bakkemes. Vidunderlige Klodeskyeme, naar de nyskabte sejler ud i Himmelfrummet i al deres Formers Dejlighed, Blæstens Værk, og i deres blændende Hvidhed, Solens. Vidunderlig er ogsaa Klarheden i Luften, som skyldes Spejlingen fra Kættegat. Sommerdage er Fænomenet almindeligt langs Nordkysten og kendt af mange, Havlyset, som allerede paa Afstand fortæller, at man er Stranden nær. Men i rigtigt Tibirkevejr kan Klarheden være blændende. Naturmyter

Digterhytten som Ludvig Holstein lod opføre, hvorfra der var udsigt til Arresø og svogeren Johs. V. Jensens hus i Tibirke bakker.

opstaar ikke i vore Dage. Ellers vilde der danne sig en nordisk Myte om, hvordan den danske Sommer bliver til i Tibirke Bakker. Det vilde være et Digt om Foraarsgudinden med Guldhaaret, der, naar hun slaar det ud, naar fra Himlens Midte til Jordens Rand, og hendes barske og stormende Bejler, Nordenvinden, et

Gudesagn om deres Elskov og den danske Sommers Tilblivelse i deres Favntag. Saa helt forkert vilde Myten ikke være. Blandt andet kan den tydes som en Fortolkning af den danske Sommers U stadighed. Den danske Sommers Foranderlighed er en Klage, som gentager sig fra Slægt til Slægt. Saa vidt vides har ingen hidtil forsøgt at raade Bod derpaa, vi maa altsaa se at ordne os med det Klima, vi har, som vi bedst kan! Det er for mit Vedkommende let. Jeg simpelt hen elsker Klimæet i dette Blæstens og Skyernes Land. Jeg vilde ikke bytte dets Himles altid lige levende Omskiftelighed med nogen nok saa paradisk stillestaaende Himmelskhed her og hinsides Ækvator. Band det, vel, det er et landsøkonomisk Anliggende. Men hvem, der en Gang har givet det sin Kærlighed, kan unddrage sig Fortryllesen ved at være midt i det og være dansk og levende som det? Klimæet er ikke noget fra det øvrige Danmark adskilt. Landskabet med dets levende-gørende Spil af Lys og Skygge har intim Kontakt med Skyeme, som har deres egen Tilværelse højt over Jorden. Det maa forholde sig paa samme Maade med Menneskene. Skyer, Landskab, Folketemperament og Klima, alt sammen er det Danmark. Men Tibirkevejret og Sommeren i Aar? Tibirkevejr, naar det er tidligt paa Færde, har Ord for at varsle godt for Danmarks Soltimer. Men siden vi lige har oplevet en Vinter, som fik de Svage i Troen til at spørge, om vi skulde befinde os ved Begyndelsen til en ny Glacialtid, er det maaske raadeligst at være belavet paa noget af hvert med Hensyn til Sommeren. Vi lever i en Tid, som er alle Muligheders, og nogen Garanti for, at Verden staar til Pinse, har ingen hverken lovet eller givet os. Men lad os alligevel holde paa Tibirkevejret og Myten om, hvordan Sommeren bliver til.

Genoptryk fra Politiken 21 april 1940.

Vignetter tegnet af Axel Nygaard

Ludvig Holstein i Tibirke og Ramløse

Af Peter Heiberg

I våbenhuset til Ramløse Kirke står lige inden for døren en stor gravsten med navnene Ludvig og Thyra Holstein - døde henholdsvis 1943 og 1944. Det er gravstenen over en af Danmarks fineste naturlyrikere og hans hustru. Det er næppe mange, der umiddelbart ved navnet Ludvig Holstein, kommer på, hvad han har skrevet. Men nævnes sange, som "Det er i dag et vejr" og "Det lysner over agres muld" vil mange sige: Nåh ja, ham!

Ludvig Holstein tilhørte den generation af lyrikere, der brød igennem i 1890'erne, og som talte navne som Sophus Clausen, Johs. Jørgensen og Viggo Stuckenberg. Hans forfatterskab, der er meget lille, består af en håndfuld digtsamlinger, et skuespil og nogle aviskronikker (Hvoraf Tibirke Vejr fra 1940 - er det sidste han offentliggjorde). Han var i mange år litterær konsulent for forlaget Gyldendal og kom på den måde til at præge det litterære liv i Danmark. Hans litterære grundsyn var præget af tolerance. Det var således bl.a. hans fortjeneste at Tom Kristensen roman Hærvæk udkom.

Blandt Ludvig Hosteins næreste venner var Johs. V. Jensen. Det var nok ham, der fik Holstein med sig til Tibirke Bakker. På det tidspunkt, hvor Johs. V. Jensen med sin familie begyndte at komme i Bakkeme, blev Holstein gift med en søster til Johs. V. Jensens kone.

Sommerdag med Johs. V. Jensens søn Villum på trappestenen til huset Frederiksværkvej 146

I en periode boede Holstein i advokaten Ejvind Møllers hus på Klammerhøjen. Sidenhen flyttede han og fru Thyra - Tytte kaldet - i sommermånederne ind på bakken overfor Ellemosen i parcellist Bendtsens lille ejendom, der ligger ud til Frederiksværkvejen (nr 146).

Kontakten mellem de to familier var tæt. Holsteins kom tit på besøg - helst når der ikke var andre gæster. Villum Jensen fortæller således om besøgene: "Man kunne tænke sig, at Tytte, inden de begav sig afsted, i kikkert undersøgte forholdene. Så gik de ad stien ned til det sted, hvor der var en bro over åen... Tytte kom for at få en fortrolig snak med sin storesøster. Holstein for at få en snak med far. I reglen også for at blive klippet".

Også blandt lokale er Holstein blevet husket, således fortæller Villy Petersen: "Vi kendte ham og hans hustru på lang afstand. Deres daglige ture foregik om trent på klokkeslet. Hun i hvid kjole og hvid hat. Han med stok, hvid jakke og panamahat. Turen gik næsten hver dag mod Ramløse. Tit standsede de op og kiggede ud over Arresø eller over mod Tibirke Bakker, hvor svogeren Johs. V. Jensen havde sit sommerhus. Eller de kunne standse op og få sig en passiar med os, der gik i marken. Røerne står godt eller vi trænger snart til regn, var indlednings replikkerne. Vi drenge sad så og lyttede med halvåben mund til digterens forstand på landbrug. Vi var meget beæret. Ikke nok med han var en landskendt digter, men at han samtidig var greve med ægte blåt blod i årene var det helt store, som gav os samtalestof nok til dagen"².

For 50 år siden blev Ludvig Holstein begravet på Ramløse kirkegård. Allerede året efter døde Thyra Holstein. Hans bortgang var hende en for stor og smertelig sorg. For et par år siden flyttedes deres gravsten ind i våbenhuset, da den var truet af ødelæggelse. Det var godt, den blev reddet, mens tid var. Den vil sammen med det æbletræ, der til hans minde bliver plantet på pladsen foran Kulturhuset i Helsingø, være de synlige vidnesbyrd om en stor dansk digter, som levede her og lod sig inspirere af denne egns afvekslende og storslåede natur.

Noter:

1. Villum Jensen *"Min fars hus"* (1976)

2. Villy Petersen *'Jens Klokke vidste at fortælle : Gensyn med min barndoms landsby'* [Ramløse] *Aktuelt* 8. august 1959 (kronik)

Æbleblomst

Du fine, hvide æbleblomst!
Hvem gav dig døttelykkeskær?
Ak, jeg er solens hjertenskær!

Hvor fik du denne pupurglød,
som brænder i din fine hud?
Ak, jeg er solens forårsbrud!

Velsignet af min brudgoms kys
jeg lever i hans åndedrag
en kort, lykkelig forårsdag.

Og når hans sidste varme kys
i aftenrøden strejfer mig,
så hvisker jeg: Jeg elsker dig!

Og lukker mig og bøjer mig
og drysser over græsset ud
mit hvide flor, mit bryllupssknud.

Ludvig Holstein

Mit første møde med Tibirke og Tisvilde

Af Ellen Wallentin

Alle steder på landet er der kønt, om det så blot er en grøn grøftkant. Men hvor stor forskel, der kan være på de forskellige egners skønhed, oplevede jeg i foråret 1915 - under første verdenskrig.

Det er muligt, at den, der har fået lov til at vokse op i Nordsjællands skønhed, kan have svært ved at forstå min betagelse, da jeg kom fra det flade Midtsjælland og for første gang oplevede "Danmarks stadsestue". Jeg var "ung pige i huset" hos et ældre ægtepar, og da foråret kom, meldte også hjemveen sig. Min husbond havde solgt en hest til en gårdmand i Tibirke, og denne skrev, om han ikke havde lyst til at komme op og se, hvordan "Claus" havde det. Jeg glædede mig vildt.

"Toftegaard", Tibirke. Man ser tydeligt storkereden på dette postkort fra ca. 1914.

Kendte end ikke navnene Tibirke eller Tisvilde. Vi begav os afsted i det skønneste vejr en pinsemorgen. Gårdejereren holdt med hest og vogn ved Helsingør Station. Jo nærmere vi kom gården, des mere betaget blev jeg af den storslåede natur: bakker, skov og kirken, der lå omgivet af træer lige ved hovedvej en. Udenfor gården stod gårdmandskonen, bedste og de to småpiger og ønskede os velkommen. En velholdt gård var det med en dejlig have, og udenfor gården stod et træ, hvis krone var erstattet af en storkerede, som hvert år blev befolket af storke.

Maden var knapt færdig, så manden, der havde stor sans for naturens herligheder, ville straks have os med op i kirken, for at vi skulle seden prægtigeudsigt.

De ældre ville ikke med op i tåmet, og da vi skulle ned deroppe fra, spurgte manden mig: "Skal de arve dem?" Så langt havde jeg aldrig tænkt, og det varede mange år, før det blev aktuelt. Men spørgsmålet viste mig, at ikke alene naturen var uforfalsket, men også beboerne.

Et yderligere bevis herpå fik jeg, da vi spiste. Den lille frejdige træns pige sad på skødet af sin bedste og ballede så meget hvidtøl i sig, at hun "bøvsede" ved det. Hun syntes åbenbart, det trængte til en forklaring. "Frøken", sagde hun så, "ved du, hvorfor jeg ræver? Det er øllet, der siger goddag!.

Om eftermiddagen skulle vi til havet, men da vi kom et lille stykke ind i hegnet, skulle vi kaste et blik ind i lundene - og hvilket syn for vore undrende øjne. Der lå kun 3 gamle stråtekte huse, ellers var der aldeles lyseblå over det hele - det var små lyseblå stedmoderblomster.

Vi steg igen på vognen, men stod igen af for at beundre udsigten fra Frøbak-

ken. Dengang kunne man endnu se Kattegat deroppe fra. J a, det var skønhed på skønhed hele vej en, til vi smed os i klitgrydeme. I min skovfattige barndomsegn havde jeg aldrig set graner som dem i hegn. Toppene var behængt med masser af kogler, og aldrig havde jeg set de lysegrønne skud, så jeg troede, det var en særlig slags gran.

Viggo Johansen: Sommerdag ved Tibirke Kirke, 1886.

Dagen efter var vi i Tibirke Bakker, dejlig og skønt var der. Vi smagte på det klare, iskolde vand, der rinder uden stop oppe ved vejen overfor gården, vi boede på. Og vi så det lange græsbevoksede dige, der i folkemunde har det poetiske navn "Rumpen", og som skulle skærme markerne, dersom egnen engang som i fordums tid skulle opleve en sandflugt. Vi så lige udenfor i hegn et gammelt æbletræ, hvis stamme stod helt begravet i sand. Kun kronen, som bar mange blomster, var synlig.

*Magrethe Poulsen født Sørensdatter på vej fra "Grethely" til Tibirke Kirke.
Foto: Ejnar Dyggve 1917*

Nedenfor kirken lå (og ligger) et lille gult hus ("Grethely"). Der boede Græthe

Carl Poulsen. Mange vil nikke genkendende til billedet, som for øvrigt var i Amtsavisen på hendes 90 års dag. Hun havde nøglen til Tibirke Kirke og var kendt af alle landliggere.

Hun gik endnu med hue om hverdagen, om søndagen var det sølvnakke og sort silketørklæde. Hun var en kæk gammel en. Af hendes mund udgik kraftfulde eder, men vi blev hurtigt venner og gjorde den aftale, at jeg for 5 kr. måtte bo på hendes loftsværelse 12 dage, min sommerferie varede.

Det blev en herlig ferie. Folkene på gården var også blevet mine venner, der fik jeg lov til at købe middagsmaden, men min morgendrik sad jeg ude på møllestenen hos Grethe og drak og spiste brun sukkermad dertil.

Jeg led den sommer i mine fødder - det var noget med stofskiftet, og jeg måtte hver aften have dem i vand og derefter smøre dem med vaseline og binde dem ind. Så mumlede Grethe noget om "de tossede københavnere", men hun kom hver aften og spurgte, om hun måtte komme op og læse sin aftenbøn oppe ved mit stearinlys. Da glemte hun alle "skruptudseme" og stavede sig møjsommeligt og front igennem nogle salmer.

En morgenstund kom jeg ned og fandt hende med fødderne i vand i et brunt mælkefad. Hun så polisk op på mig: "idaw blyeder je' mine Bien" sagde hun.

Toftekilden ca. 1920.

Da ferien var slut, fik jeg køreledighed til toget i Helsingør, takket være et ungt ægtepar, der boede i bakkeme i borgmester Kapers hus. Hun blev fulgt til vogns afsin mand. Hun skulle ligge på klinik og få sit første barn. Det varden unge fru Niels Bohr, og sønnen, der skulle komme, var vist den nuværende professor Aage Bohr. Efterhånden fik de mange sommerlejere eget hus, og flere kommer stadig til, alle antagelig lige så bjergtagne af denne skønne natur deroppe, som jeg var og er. Svampeturene om efteråret, når jeg havde hegnet omtrent for mig selv, var et eventyr for sig. Nu har jeg kun minderne tilbage, men de er også en rigdom.

Mange venner er der ikke tilbage, men i mindet lever især den fornøjelige Georg Larsen, skovfogedparret i Hjørtbjerg og det elskelige gamle par Adolf og Line og foged Niels, hvis hustru har overlevet ham mange år.

Meget er forandret deroppe i lundene, men altid er der dejligt. Dog frygter man, at visse af træerne vokser helt op i himlen!

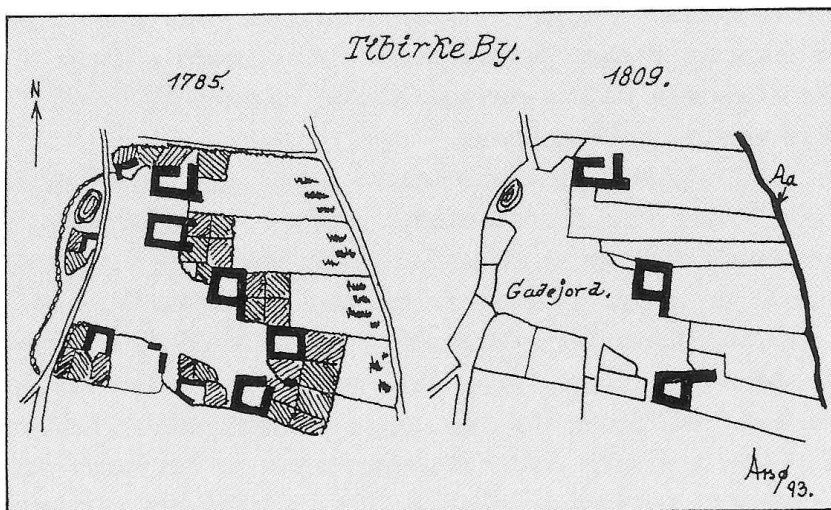
Genoptryk fra Frederiksborg Amts Avis (dato ubekendt)

Om bondehaver i Tibirke

Denne artikel, som blev bragt i "Havekunst" i september 1924, var blandt Stephan Nyelands efterladte manuskripter. I en fodnote angiver han gartner N. Pedersen, Birkely, Fredensborg som kilde til den her gengivne beskrivelse.

I Tibirke Sogn fandtes i 1830 Tallet forholdsvis velplantede Frugthaver saa godt som ved hver Gaard og Hus, og disse Træer vare fra 1700 Tallet. - Den lille Tibirke By som kun bestod af 5 Gaarde og 5 Huse var lagt i en Rundkreds hvis Midte udgjorde "Gadepladsen" paa hvilket Bystævnet holdtes til 1838.

Beboernes Haver strakte sig som et bredt Bælte rundt om Byen, den ene grænsende op til den anden, kun afbrudt af Vejen som løb gennem Byen og som ved hver Side af denne var forsynet med Led. - Haverne indhegnedes af Stengjærder, hvis Jordskraaning ind mod Haverne var bevoxet med blaa Syrener (Skærminer), Hyld, Slaaen, vild Hindbær, Ribs og smaa Stikkelsbær samt enkelte Tjørn og Hyben, der vare store. Langs de udvendige Sider af Gjærderne stode adskillige Lætræer mest Alm, Poppel men ogsaa enkelte Pil.

Bondehaver i Tibirke. øverst Lundebakkegaard, derefter Toftegaard (som senere bliver udflyttet), Kjædemosegaard, Sandagergaard (som ogsaa bliver udflyttet) og Præstebakkegaard.

I Afstand saa Byen ud som en lille Lund mellem hvis Træer de lave mosgroede Straatage skimtedes. - Haverne vare fra ½-1 Td. L. ved Gaardene. Ved Husene vare de 2-4 Skp. Land. Der fandtes en Del høje Æble- og Pæretræer, men kun faa af de nu kjendte Sorter. Blommetræer var der i stor Mængde mest smaa tidlige røde og gule. De voxede mest ved Havernes Udkant. Af Kirsebær var de fleste Fuglekirsebær, men der var ogsaa smaa Moreller.

Frugtbuske smaa Ribs og smaa gule Stikkelsbær stode langs den indvendige af den Havens Grændser følgende Gang og maaske langs en Midtergang, om en saadan fandtes. Naar Haven ved en Korsgang var delt i fire Partier kunde undertiden en saadan Gang være indfattet af en mer eller mindre vellykket Buxbomhæk eller af stærkt forgroede Lavendelhække.

En smal Strimmel tværs over Haven langs med Stuebygningen var beplantet med forskjellige fleraarige Blomsterplanter som "Balsamblade" (til Brug i Lommetørklæde ved kirkegang), mørkerød Pæon, Munkehætte (Aconitum), Tulipan, Perlehyacinth, Paaske- og Pintselilie, St. Hansurt, Hjertensfryd, Keiserkrone og Krusemynte.

En Ambrabusk manglede sjældent her og langs Kanten stode røde Roser, hvis Blade tørredes sammen med Lavendel og anvendtes til Røgelse. (Naar Stuen om Morgen var gjort i Stand, tog man et Skaar af et Leraf, lagde en Tørveglød derpaa og derefter Lavendler og Rosenblade paa hvilket der pustedes et Par Minutter til Røgen mærkedes overalt i Stuen.) Hvor Haven laa Syd for Gaarden saas ofte i dette Blomsterparti en Række Bistader, laa Haven i anden Retning fandtes de som Regel inde i Gaarden i den varmeste Krog og blev saa indhegnet og kaldtes saa "Bihave". Der var gjerne plantet Blomster der og stod et a to Frugttræer.

Efter Blomsterpartiet i Haven kom gjerne et bredere Bælte, som dyrkedes med Kjøkkenurter og i Reglen gjødedes hver Foraar. Det meste indtoges af Grønkaal; men Urter som aldrig manglede her var Timian, af hvilken man om Efteraaret bandt en stor Krands og hang ved Bilæggerovnen. Merian, Pastinak, spansk Kjørvel, Rødpersille og Malurt samt som Middel mod visse Sygdomme hos Kvæget Løvstikke. - Den fjerneste Del af Haven under Frugttræerne var bevoxet med Græs, hvor Linned lagdes paa Bleg. Her voxede gjerne Kommen vild.

Udskiftningen 1807 havde til Virkning, at to Gaarde udflyttedes og Haverne ryddedes. Ved de udflyttede Gaarde anlagdes kun smaa Haver. Fra 1850 begyndte Forfaldsperioden.

Som eneste Havekyndig fandtes en Skomager som podede ved Spaltepodning og belagde Saaret med Ler og Kogjødning og viklede Klude omkring. Det blev holdt fugtigt, til Kvistene grønnedes.